

Kristian Gerner *Antisemitiska konspirationsteorier har högsäsong*

Heléne Lööw *Durban och terrorattackerna mot USA – antisemitismen förenar*

Jens Ericson *SKMA:s ettårsutbildning om Förintelsen – en betraktelse*

Antiziganism – från fördomar till folkmord
Seminarium med professor Wolfgang Wippermann

Förintelsen i perspektiv –
Seminarium med professor Yehuda Bauer

Antisemitiska konspirationsteorier har högsäsong

De fruktansvärda terrordåden i New York, Washington D.C. och Pennsylvania den 11 september har inte bara utnyttjats av antimuslimska krafter. De utgör även det senaste propagandavapnet i antisemiternas arsenal. Omedelbart efter dåden kunde vi notera hur anhängare till Usama bin Ladin i Pakistan hävdade att det var ”judarna” som låg bakom dem. Denna antisemitiska propaganda har en månad efter dåden blivit vanlig i den arabiska och islamiska världen och i nazistiska kretsar i Västvärlden, inklusive Sverige.

Syriens försvarsminister påstod vid ett möte i mitten av oktober med forskare från British Royal College of Defence Studies att Israels underrättelsetjänst Mossad låg bakom flygkapningarna och dåden mot World Trade Center och Pentagon. Han påstod att judar som var anställda i WTC hade varnats, och alltså kunde låta bli att vara där den 11 september. Denna hetspropaganda är redan spridd och har bland annat upprepats i libanesisk TV och egyptiska media. I Kuwait cirkulerar påståenden om att rabbiner i New York dagen före dåden uppmanat judar att sälja sina aktier på New York-börsen.

Även bland muslimer som håller bin Ladin ansvarig för dåden märks antisemitism. I många arabiska länder har TV, radio och press under decennier och med särskild styrka det senaste året hämningslöst spritt antisemitiska konspirationsteorier. En mycket stark antisemitisk propagandaoffensiv från arabiska och muslimska stater kom i samband med FN-konferensen mot rasism i Durban i somras. Ett resultat av dessa antisemitiska kampanjer är att bin Ladin för många araber och muslimer framstår som den stora hjälten, som den som verkligen angriper den ”sionistiska konspirationen”.

Israelfientlighet och antisionism utmynnar idag i en antisemitism som är om möjligt djupare och bredare än under tidigare akuta konflikter i Mellanöstern. Det är fråga om en antisemitisk propaganda, riktad inte endast mot Israel, utan mot ”judarna”, mot alla judar, som i intensitet och hätskhet påminner om den nazistiska.

För Svenska Kommittén Mot Antisemitism är det helt oundgängligt att vid sidan av den fortlöpande utbildnings- och upplysningsverksamhet uppmärksamma denna nya front i kampen mot antisemitismen. Antisemiterna vädrar morgonluft. Kampen mot dem måste intensifieras. Detta sker i en situation då SKMA:s ekonomi är oerhört ansträngd. Värdet av ekonomiskt stöd är större än någonsin tidigare.

Professor Kristian Gerner

Ordförande i Svenska Kommittén Mot Antisemitism

Durban och terrorattackerna mot USA – antisemitismen förenar

En grupp demonstranter omgivna av blåklädda polismän skriker antisemitiska slagord och viftar med plakat med texter som ”the absolute power is hidden behind Bush” och ”take Zionism out of people”. Platsen är konferenscentret ICC i Durban, Sydafrika september 2001, där FN:s världskonferens mot rasism pågår. Demonstranterna står direkt utanför ingången till konferensens huvudcentrum – de är ackrediterade att få delta i den samtidigt pågående världskonferensen för NGO:s (Non Governmental Organizations). Den världskonferens som skulle bli FN:s stora manifestation mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans, blev i stället en tummelplats för antisemitism, rasism och hat. USA och Israel lämnade konferensen redan efter två dygn. Konferensen kom att förlängas i nästan två dygn efter att klockan stoppats på torsdagen den 7 september. Visserligen antogs till sist ett slutdokument efter mycket hårda förhandlingar. Men det bestående intrycket från Durban-konferensen är för många av oss som deltog inte slutdokumentet, utan de antisemitiska och rasistiska övertoner som präglade konferensen. Jag deltog i den svenska regeringsdelegationen. Detta är dock en personlig betraktelse över Durban-konferensen, som endast jag själv är ansvarig för. Det är inte den svenska delegationens officiella bild.

NGO konferensen

Den parallellt pågående NGO-konferensen kom på ett tidigt stadium att ”kapas” av militanta och aggressiva NGO-grupper från olika delar av världen – Europa, USA, arabstaterna osv. Aggressiviteten riktades framför allt mot väst och mot Israel – eller sionismen, som aktivisterna valde att benämna det. Förhandlingarna om NGO-konferensens slutdokument var minst sagt kaotiska och hätska. På NGO-forum tilläts vidare distributionen av antisemitisk litteratur, flygblad, t-shirts och utställningar av antisemitisk ”konst”. NGO-konferensen avslutades för övrigt med ett två timmar långt tal av Fidel Castro. Under flera dygn rådde stor oklarhet om huruvida något slutdokument överhuvudtaget hade antagits och när detta tillslut tillställdes regeringskonferensen kunde man bland annat läsa följande:

Appalled by the on-going colonial military Israeli occupation of the Occupied Palestinian Territories (the West Bank including Jerusalem, and the Gaza Strip), we declare and call for an immediate end to the Israeli systematic perpetration of racist crimes including war crimes, acts of genocide and ethnic cleansing (as defined in the Statute of the International Criminal Court), including uprooting by military attack, and the imposition of any and all restrictions and measures on the population to make life so difficult that the only option is to leave the area, and state terrorism against the Palestinian people, recognizing that all of these methods are designed to ensure the continuation of an exclusively Jewish state with a Jewish majority and the expansion of its borders to gain more land, driving out the indigenous Palestinian population.

Och i paragraf 162: ” We declare Israel as a racist, apartheid state in which Israel’s brand of apartheid as a crime against humanity has been characterized by separation and segregation, dispossession, restricted land access, denationalization, bantustanization and inhumane acts.”

Begreppet antisemitism förfalskades och påstods, vid sidan av judefientlighet, innebära hat mot araber. Resolutionen förklarade att ”Anti-Arab racism is another form of anti-Semitism”. “Arabs as a Semitic people have also suffered from alternative forms of anti-Semitism, manifesting itself as anti-Arab discrimination and for those Arabs who are Muslim, also as Islamophobia.”

En rad NGO:s tog omedelbart avstånd från dokumentet. I ett ”joint statement by Eastern and Central Europe NGO Caucus and other NGOs” stod bland annat: ”We must emphasize that the language of the chapter ‘Palestine’ as well as the deliberate distortions made to the chapter ‘anti-Semitism’, is extremely intolerant, disrespectful and contrary to the very spirit of the World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance... on top of all the troubles of the NGO Forum, at the closing ceremony, the delegates had to listen for over two hours to a speech by Fidel Castro... Listen to Fidel speak we only had to wonder why the organizers had failed to invite Alexander Lukashenko, Turkmenbashi, Saddam Hussein and Muammar Kaddafi.” Trots att det förekommit protester från en rad NGO:s mot de antisemitiska uttalandena i slutdokumentet är det oklart hur många som tog avstånd. En annan fråga som väckt debatt är frågan om när olika NGO:s tog avstånd, att ta avstånd direkt i Durban är något annat än att ta avstånd på hemmaplan någon vecka senare. Inom EU-kommissionen reses krav på att kommissionen bör se över vilka värderingar de organisationer egentligen har som får bidrag till anti-rasistiskt arbete. Och en sådan översyn är på väg. I Sverige förs dock, mig veterligen, ingen sådan debatt.

Det var inte bara vid NGO-konferensen som antisemitiska övertoner förekom – i en rad stora demonstrationer i anslutning till konferensen, förekom antisemitiska banderoller, flygblad och vid en stor demonstration, som från början gällde protester mot privatisering och globalisering, men som kom att tas över av aktivister, skanderade talkörer bakom antisemitiska banderoller ”Kill the Jews”, ”Kill the Americans”.

Även vid regeringskonferensen gjorde sig antisemitismen hörd. I plenarsalen talade ministrar från arabstater om de forna ”sionistiska” kolonialmakterna – och jublet ville aldrig ta slut från delar av NGO läktaren. I många av talen av arabiska och afrikanska ministrar förekom förringande uttalanden om Förintelsen. Meningar som ”ett visst folkslag lär ha utrotats i Europa under förra århundradet – och de fick kompensation”, var ett vanligt inlägg i restitutionsfrågan rörande slaveriet. För övrigt var det i stort sett endast det transatlantiska slaveriet som diskuterades. Det fanns givetvis talare från de här delarna av världen som avvek och protesterade, men deras röster drunknade. Kontentan av de stämningar som piskades upp i Durban var att allt ont i världen, allt lidande är judarna, européerna och amerikanerna skyldiga till.

Även om det inte finns något reellt samband mellan Durban och terrordåden mot World Trade Center och Pentagon några dagar senare, så finns det, i vart fall för många av oss som var i Durban, ett känslomässigt samband. På något sätt inleddes förändringen i Durban.

Vit makt-världen och terrorattackerna i USA

Efter terrorattackerna i USA den 11 september har det i medierna talats mycket om utbrott av

islamofobi runt om i världen. EU:s övervakningsinstitut för rasism och främlingsfientlighet, EUMC, publicerade nyligen en rapport om anti-muslimska incidenter i medlemsländerna – en rapport i vilken Sverige fanns med bland de länder som rapporterade flest fall. Det bör dock framhållas att mörkertalen är stora och rapporten är byggd på det som rapporterats i medier eller via människorättsorganisationer. Den ökade fientligheten mot muslimer är en del av efterspelet till den 11 september. Antisemitismen är en annan, betydligt mindre uppmärksammas del.

I samma stund som de bägge flygplanen körde in i World Trade Center, inleddes inte bara en påtaglig anti-muslimsk våg utan även i högsta grad en antisemitisk sådan. Snabbt kom rykten i svang om att det var ”judarna som låg bakom”, att judiska anställda i World Trade Center hade varnats i förtid och därför inte kommit till jobbet. Dessa rykten cirkulerar över hela världen och framförs i olika versioner – de har på något sätt blivit en både en etablerad ”hemlig sanning” och en modern vandringsägen. I Sverige torgförs dessa rykten av delar av vit makt-världen. På det rasistiska och antisemitiska Info 14:s hemsida kan man, vid sidan av hyllningsartiklar till de som utförde terroråden med titlar som ”En spjutspets i den ondes hjärta”, hitta notiser med texter som ”Att Israel begår terroråd för att skylla på andra för att vinna sympati för sina egna övergrepp är inte ovanligt. Israel behöver också stöd för att kunna fortsätta bedriva sin vinstgivande affärsidé à la Holocaust” åtföljt av rykten om att judar jublat åt attacken, att judiska anställda i WTC inte gått till jobbet etc. Artiklarna i Info 14 följer ett gammalt antisemitiskt mönster – å ena sidan är judarna möjligen skyldiga till terroråden, å andra sidan är attackerna ett ”dödligt slag mot judarna”. Liknande typer av artiklar förekommer hos Nationalsocialistisk Front. Varianter på dessa idéer förekommer dock även i den offentliga debatten. I Sveriges Radios program Ring P1 den 21 september förklarade en lyssnare: ”Den här byggnaden eller de två tornen som demolerades i USA. De var ju judiska högborgar båda två. Och vi har faktiskt en säkerhetsrisk här i landet, nämligen vår egen statsminister som har låtit sig inväljas som hedersmedborgare i Israel, sätter på sig kalotten och försvarar sig åt det judiska storkapitalet.” På detta svarade programledaren: ”Du tycker han är för Israelvänlig, helt enkelt.”

I den amerikanske rasideologen William Pierces nyhetsbrev återges varje antisemitiskt yttrande av Usama bin Laden och al-Qaidas talesmän. I ett nyhetsbrev från den 20 oktober skriver han bl a (med ”lemmings” menar Pierce ”rasligt” omedvetna, vita amerikaner):

Well, the lemmings may believe that U.S. support for Israel had nothing to do with the September 11 attack or with the anthrax-laden letters now going around, but no one else believes it. Last week the media bosses were kicking themselves because they had let the text of a statement Osama bin Laden had made be published in the United States. They said that they had made a mistake in putting this statement before the American public. They wouldn't publish any further Osama bin Laden statements, they said, because the statements might contain secret instructions for his operatives.

Everyone I've spoken with laughed at that excuse. In his last statement Osama bin Laden said that Americans would not be secure and would have no peace of mind as long as Palestinians were not secure in their own land. That's the sort of powerful and simple message that even Sally Soccer Mom and Joe Sixpack might understand, and that's what the Jewish media bosses don't want the public to hear. They're not worried about secret instructions; they're worried about the lemmings figuring out what's going on.

Och han kan inte låta bli att uttrycka en viss beundran för bin Laden. Han skriver:

Don't be fooled by the tame "house Muslims" the media bosses have been trotting out to explain to the lemmings that violence is abhorrent to "real Muslims." The real Muslims are the ones rioting against the government in Pakistan now. The real Muslims are the ones singing Osama bin Laden's praises now. And there will be no shortage of other young Muslims lusting for a share in his glory, lusting to have their praises sung around campfires too. Cruise missiles don't frighten them. There are enough of them already in this country to keep things jumping, thanks to the government's insane immigration policy of recent decades. The anthrax-laced letters that have been going around all were mailed from inside this country. And anthrax is by no means the nastiest thing that can be mailed in an envelope. The media won't even mention the biological warfare agents the government is really afraid of, because they don't want to give anyone ideas.

Vad efterspelet till Durban och den 11 september med all önskvärd tydlighet visar är att för vissa grupper – som stora delar av den internationella vit makt-världen – är och förblir antisemitismen det bärande fundamentet i ideologin. Attackerna den 11 september ses huvudsakligen som ett led i "kriget mot judarna" – attacker man kan solidarisera sig med oavsett vem som begått dem, därför att kampen mot judarna alltid är överordnad alla andra strider. Här finns dock även en faktisk överensstämmelse mellan den världsbild som präglar dessa grupper och den som bärs upp av extrema islamistiska grupperingar som al-Qaida.

Fil dr Heléne Lööw, historiker och forskare vid Brå.

SKMA:s ettårsutbildning om Förintelsen – en betraktelse av Jens Ericson

Ettårsutbildningen om Förintelsen blev nästan två år och den är inte riktigt slut än. För de flesta av oss, som möttes för första gången på ett hotell i Stockholm i februari 2000, kommer nog inte utbildningen att någonsin ta riktigt slut. 30 olika personer med olika yrken, förväntningar och målsättningar har utbildats. Vi har lyssnat, diskuterat, debatterat, tittat och känt under våra seminarier och resor. Föreläsningar och resor har gett inspiration till att söka mer kunskap på egen hand. Vi har reagerat olika, fäst vikt vid olika saker och upplevelser.

Första seminariet var mer övergripande och gav oss grundfakta om Förintelsen inför resan till Polen. I Polen fick vi besöka de stora koncentrations- och dödslägren: Treblinka, Belzec, Sobibor, Majdanek, Auschwitz och Chelmno. Platser som är kända och som många hade en del kunskap om, men besöken i de små anonyma polska byarna där hälften av byborna mördats, skogarna utanför Joséfow, massgravarna utanför Tykocin, de mördade barnen i skogdungen utanför Trawniki, platser som bara i några fall hittat till litteraturen, men som var och en för sig gav en skrämmande insikt i omfattningen av Förintelsen. Den här blandningen av känt och okänt, överlevare som på plats kunde berätta, i landet där det hände, gav en närvaro som skalade bort det abstrakta. Den synliga närvaron av antisemitismen i dagens Polen bidrog på ett påtagligt sätt till en djupare förståelse.

Uppföljningsseminarier till Polenresan följde och förberedelserna inför Israelresan inleddes, men utbrottet av den nya intifadan gjorde att resan sköts upp till våren i år. Resan till Israel

gav, förutom de senaste resonemangen kring Förintelsen, också en förståelse för hur betydelsefull Förintelsen är i det israeliska samhället idag – en ofta förbisedd faktor i bevakningen av konflikten i Mellanöstern. Vi mötte forskare från flera institutioner i Israel och jag kan nämna några mycket givande föreläsningar: Dr Moshe Zukerman talade om Förintelsen och den israeliska identiteten, dr Hanna Yablonka resonerade kring Eichmanrättegången och dess betydelse för att medvetandegöra Förintelsen i det israeliska samhället, professor David Bankier talade ingående om de unika och universella aspekterna av Förintelsen. Vid flera tillfällen fick vi uppdelade i mindre grupper träffa och diskutera med överlevare. Föreläsningar och seminarier var också förlagda till kibbutz Lohamei Hagethaot, Gettokämparnas Hus och Beit Terezin. Förutom all kunskap som förmedlades kunde kursdeltagarna knyta nya kontakter, journalisterna producera en rad reportage och intervjuer.

Sammanfattningsvis har gruppen gjort två längre resor och haft fem seminarier i Stockholm. Utöver detta har gruppen bjudits in till en rad seminarier som Svenska Kommittén Mot Antisemitism arrangerat. Bland annat med Irwin Cotler, Deborah Lipstadt och Yehuda Bauer. Seminarier och resor har hållit en mycket hög nivå och våra kunskaper har fördjupats och realiserats i utbildningar, kulturprojekt och journalistik. Även om utbildningen nu är formellt avslutad så har gruppen önskat en fortsättning – en önskan som ser ut att bli verklighet med en resa till Baltikum våren 2002. Tillslut finns också en förhoppning om att de kunskaper vi fått och fortsätter att skaffa oss kan komma till användning i den nya statliga myndigheten – Levande historia.

Jens Ericson, journalist på Ekoredaktionen, Sveriges Radio och deltagare i SKMA:s utbildning om Förintelsen

Antiziganism – från fördomar till folkmord Seminarium med professor Wolfgang Wippermann

Romer ("zigenare") tillhör en av de grupper som drabbas hårdast av diskriminering, fördomar och rasism i dagens Europa. I vissa öst- och centraleuropeiska länder är situationen alarmerande, men fördomar och diskriminering förekommer även i Västeuropa. Sverige utgör inget undantag.

Bara under den senaste tiden har avslöjats hur fastighetsbolag nekat romer att hyra lokaler och hur den romska folkgruppen i en svensk populärvetenskaplig tidskrift kollektivt porträtterats i enlighet med traditionella negativa stereotyper. Många romer möter denna typ av fientliga attityder dagligdags.

Antiziganismen, "zigenarfientligheten", har en lång historia. Den fick sitt mest fasansfulla uttryck i samband med Nazitysklands folkmord på romer under andra världskriget. Kunskaperna om antiziganismen, Porrajmos – dvs det nazistiska folkmordet på romer - och dess konsekvenser under efterkrigstiden är dock bristfälliga. Forskningen är än så länge knapp, men ett antal viktiga arbeten har publicerats under senare år.

En av de forskare som behandlat den antiromska fördomstraditionen och den nazityska politiken gentemot romerna är den tyske historikern Wolfgang Wippermann. I syfte att uppmärksamma och ge kunskaper om antiziganismen arrangerade Svenska Kommittén Mot Antisemitism tillsammans med TBV ett halvdagsseminarium med Wolfgang Wippermann i

Stockholm den 10 oktober.

På seminariet ”Antiziganism – från fördomar till folkmord” belyste Wippermann de antiromska föreställningarnas rötter och historiska utveckling sedan senmedeltiden. Tonvikten lades på Tyskland, men även utblickar mot andra länder gjordes. Wippermann visade hur fientligheten mot romer ursprungligen vilade på såväl xenofoba som religiösa motiv, men att den under 1800-talet kom att ges dels en social och dels – i likhet med antisemitismen – en rasbiologisk och rasistisk motivering. Anti-zigenska lagar infördes i det tyska riket redan under slutet av 1400-talet och en diskriminerande lagstiftning levde vidare fram till den nazistiska eran. Denna månghundraåriga demonisering var, betonade han, en förutsättning för den förföljelse som kom att bedrivas av den nazistiska regimen.

Wippermann redogjorde för Nazitysklands folkmord på romer och diskuterade, utifrån ett jämförande perspektiv, den nazityska politiken gentemot judar respektive romer. I polemik mot de forskare som menar att skillnaderna var betydande hävdade Wippermann att mer förenar än skiljer Porrajmos från massmordet på judarna. Samtidigt underströk han att kunskapsläget fortfarande är sådant att den verkliga omfattningen av folkmordet på romerna inte kan anges annat än med grova uppskattningar.

I jämförelse med judiska överlevande har ytterst få romska offer för den nazistiska förföljelsen erhållit skadestånd av västtyska/tyska myndigheter under efterkrigstiden. Wippermann riktade mycket stark kritik mot den tyska hållningen som gör gällande att romer primärt förföljdes såsom ”asociala” och inte av rasistiska skäl. Skulle de definieras som offer för rasistisk förföljelse – vilket Wippermann menar att de i huvudsak var vore de berättigade till ersättning.

Efter Nazitysklands fall förlorade antisemitismen sin legitimitet i Västtyskland och i andra demokratiska stater. Denna avlegitimering drabbade dock inte antiziganismen, menade Wippermann. Fördomar och fientlighet mot romer fortsatte att utgöra ett acceptabelt inslag i offentligheten såväl som i den privata sfären. Wippermann varnade dock för att även judefientligheten åter var oroväckande stark i det tyska samhället, men långt ifrån så utbredd som hatet mot romerna. Han hänvisade till attitydmätningar som pekade på att ca 20 procent av tyskarna var antisemitiskt inställda, medan mer än 60 procent hade en fientlig inställning till romer.

Seminariet avslutades med en diskussion som bland annat kom att röra frågan hur antiziganismen kan bemötas och motverkas i våra samhällen i dag.

Seminariet var öppet för allmänheten, men riktade sig i synnerhet till de myndigheter, institutioner och organisationer som i sin verksamhet på olika sätt möter eller kan bidra till att motverka antiromska yttringar i vårt samhälle. Bland det 60-tal personer som deltog ingick representanter för t ex regeringskansliet, riksdagen, länspolisen, Brå, integrationsförvaltningen i Stockholms stad, en rad Stockholmsskolor, Uppsala universitet, Södertörns högskola, Svenskt Näringsliv, Nordiska Zigenarrådet samt olika medier.

Wolfgang Wippermann är professor i historia vid Freie Universität Berlin. Hans forskning rör nazism, fascism, totalitarism, rasism, fördomar och minoriteter och han är en framträdande röst i debatten om Tysklands nazistiska förflutna. Wippermann har publicerat en rad studier som berör fientlighet mot romer, inklusive boken *Wie die Zigeuner* (1997), en jämförande studie av antiziganism och antisemitism. Bland hans övriga publikationer kan nämnas *The*

Racial State: Germany 1933-1945 (med Michael Burleigh, 1991), *Totalitarismusteorien* (1997), *Wessen Schuld?* (1997) och *Umstrittene Vergangenheit* (1998).

Svenska Kommittén Mot Antisemitism tackar Dimitrina Petrova, European Roma Rights Center, Budapest, för tillåtelsen att i samband med seminariet distribuera hennes uppsats ”The Denial of Racism”, publicerad i tidskriften Roma Rights, No. 4, 2000.

Henrik Bachner, *idéhistoriker vid Lunds universitet*

Förintelsen i perspektiv – Seminarium med professor Yehuda Bauer

När den israeliske historikern Yehuda Bauer nyligen besökte bokmässan i Göteborg i samband med att hans bok ”Förintelsen i perspektiv” gavs ut av Natur och Kultur, ordnade SKMA den 13 september ett seminarium med honom i universitetets aula. Det tre timmar långa seminariet ägde rum i samarbete med Kommittén Forum för Levande Historia och Levande Historia i Göteborg. Evenemanget, som riktade sig till alla intresserade, samlade cirka 150 åhörare. Inledare och moderator var Arne Ruth, tidigare chefredaktör på DN och numera gästprofessor i journalistik i Oslo. Innan föredraget bjöd Yehuda Bauer sin fru Elana att spela en melodi på blockflöjt, till minne av Förintelsens offer men också offren för terrorangreppen i USA två dagar tidigare. Valet föll på den kända vaggvisan ”Schtiler, schtiler”, skriven av den 11-årige pojken Alex Wolkowycki i gettot i Vilnius 1943 (texten av Schmerke Katscherginski).

Ruth och Bauer uppehöll sig vid flera av de centrala idéerna och teserna i Bauers verk. På sitt sedvanliga pedagogiska och engagerande sätt förklarade Bauer att Förintelsen inte är unik. Han framhöll med emfas att vad som särskiljer denna händelse från andra, liknande katastrofer inte är lidandet den åsamkat (eftersom det både är omöjligt och oetiskt att mäta lidande). Likaså var Förintelsen inte en utomhistorisk, metafysisk händelse, utan tvärtom resultatet av alltför mänskliga tankar och handlingar.

Det speciella med Förintelsen är att den saknade förelöpare genom sin totalitet (alla som nazisterna betecknade som judar skulle mördas), globalitet (nazisterna sökte i princip att mörda alla judar i hela världen) och fundamentala irrationalitet (den nazistiska antisemitismen utgick inte från någon verklig materiell, territoriell eller ideologisk konflikt med världens judar utan var grundad i antisemitiska hjärnspöken och en utopisk ”världsåskådning”).

Yehuda Bauer avslutade med en varning. Innan den inträffade var Förintelsen otänkbar. Men den inträffade. Därför kan något liknande hända igen, men inte nödvändigtvis med tyskarna som förövrare eller judarna som offer. Den främsta faran ser Bauer i olika utopiska, totalitära projekt, oberoende av konfession eller politisk färg.

Stéphane Bruchfeld, idéhistoriker vid programmet för studier kring Förintelsen och andra folkmord, Uppsala universitet